

Milline sõna sobib?

Valik keelenõuandele esitatud küsimusi

Argo Mund

1. Kas eksamit *sooritatakse*, *tehakse* või *õiendatakse*? – Kõik kolm tegusõna on võimalikud, üksnes *eksamit andma* on venepärasus, mida keelekorraldajad ei soovita.
2. Kas inimese nimi tuleb öelda *tähtede kaup* või *täht-tähelt*? – Nimi tuleb öelda *tähtede kaup* = *tähekaup* = *tähe kaup* = *tähthaaval*.
3. Kas *arvuti kasutamise oskus*, *arvuti kasutamisoskus* või *arvuti kasutusoskus*? – Kaks viimast on valesti liigendatud: *arvuti kasutamisoskus* ja *arvuti kasutusoskus* jätavad mulje, et arvutil endal on oskus. Jääb üle *arvuti kasutamise oskus*, ent selle asemel saab pruukida liitsõna *arvutioskus*. Ütleme sageli ka ju *keeleoskus*, mitte „keele kasutamise oskus“.
4. Kas hiire nuppu *klõpsama* või *klikkama*, *klõpsima* või *klikkima*? – Inglise tüvega laenud *klikkama* ja *klikkima* on argikeelsed, kirjakeeles on mõistete kohta sõnad olemas: *klõpsama* (üks kord) ja *klõpsima* (mitu korda).
5. Kas *ma trükkisin teksti arvutisse* on õige? – Tekst *kirjutatakse* arvutisse (ka *sisestatakse* või *tipitakse*). Trükkimasin *trükitab*.
6. Kas *istub arvuti ees* või *arvuti taga*? – Mõlemad väljendid sobivad (vrd *laua taga*, *rooli taga*, aga *televiisori ees*). Võib teha ka vahet: arvuti ees istuja peab silmas rohkem kuvarile vaatamist, ent arvuti taga istuja kasutab seda kui vahendit.

7. Kas jõulud on *ukse ees* või *ukse taga*? – Jõulud on *ukse ees*, aga jõuluvana on *ukse taga*.
8. Kas õige on *eespool nimetatud* või *eelpool nimetatud*? – *Eespool nimetatud* = *eelnimetatud*, ent mitte „eelpool nimetatud“. Osis *eel-* tähendab 'eelnev'.
9. Kas *minu arust* ja *minu meelest* on ebasoovitavad ja parem oleks *minu arvates*? – Kõiki võib kasutada: *minu arvates* = *arust* = *meelest said õpilased ülesandega hästi hakkama*. Kõige neutraalsem on *minu arvates*.
10. Kas *70. juubel* või *sünnipäev*? – Juubel on 'ümmargune tähtpäev'. Kui kellelgi on 70. juubel, on tal järelikult olnud juba 69 ümmargust tähtpäeva. Inimesel on *70. sünnipäev* või *70 aasta juubel*, asutusel *70. aastapäev*.
11. Kas seltsil on *120. juubeliaasta*? – Seltsil on *120. tegevusaasta*.
12. Kas Jaapani monarhide puhul võib rääkida *keiserlikust perekonnast* (ajalehtedes olevat ka *kuninglik perekond*)? – Jaapanis on keiser, järelikult *keiserlik perekond* või *keisri perekond*.
13. Kas allun *otsesele ülemusele* või *vahetule ülemusele*? – Pigem *otsesele*, sest *vahetu* võib tähendada ka 'siiras, otsekohene'.
14. Kas uus ametnik, kes jätkab eelmise tööd, on eelmise *järglane* või *järemlüja*? – Ta on *ametijärglane*.
15. Kas naise ametinimetuseks peab visiitkaardile kirjutama *direktriss*? – Mehe ja naise ametinimetus on ühtviisi *direktor*. Naist võib direktrissiks nimetada vabamas keelepruugis, sellesse sobib ka *naisdirektor*.

16. Kas *lobibaar* või *fuajeebaar*? – Inglise *lobby bar* on meil *fuajeebaar*. Sõna *lobi* ei tähenda eesti keeles 'fuajee', vaid 'vedel toit või supp' ja 'lobitöö'. Seega oleks *lobibaar* 'baar, kus pakutakse vedelat toitu' või 'baar, kus tehakse lobi-tööd'.
17. Kas üks köögiviljataim ja selle vili on eesti keeles *baklažaan*, *munataim* või *aubergine*? – Soome *munakoiso*, inglise *eggplant*, rootsi *äggplanta*, saksa *Aubergine* ja prantsuse *aubergine* on eesti keeles *baklažaan*. Kasutusel on ka sõna *pommu*, ent Tartu ülikooli lehel peetav eestikeelsete taimenimedede andmebaas (<http://www.ut.ee/taimenimed/>) annab esikohaterminina *baklažaani*.
18. Kas *lillkapsakreemsupp* või *lillkapsapüreesupp*? – Eestlane sööb *lillkapsapüreesuppi*. Sõna „kreemsupp“ on inglise keele mõjuline (*cream soup*).
19. Ajakirjas on persooniloo kõrval isiku elulugu, hobid jm. Kas panna selle pealkirjaks *curriculum* või *resümee*? – Soovitame *elulugu*.
20. Kas ajalehel on *esikül*g või *esikaas*? – „Eesti keele seletavas sõnaraamatus“ on sõnal *kaas* tähendus 'tugevamast materjalist (nt papist, nahast) katteleht raamatu, kaustiku vms toote kummalgi poolel'. Kaas on kõite osa. Ajalehel on *esikül*g, ajakirjal ja raamatul on *esikaas*.
21. Kas viisin jalatsid *parandusse* või *remonti*? – Remonditakse maja või korterit, aga parandatakse kodumasinaid, kelli, rõivaid, jalatseid. Niisiis viisin jalatsid *parandusse*.
22. Jette on kaht tüüpi: ühega sõidetakse istudes, teisega püsti seistes. Kas esimene võib olla *istuv jett* ja teine *püstine jett*? – Need on *istejett* ja *seisujett*.

23. Kas *mikrolaineahju* kohta võib lühemalt öelda *mikroahi*? – Ei, see pole täpne: *mikroahi* oleks '(üli)väike ahi'. Henn Saari soovitas 1998. aastal Eesti Raadio „Keeleminutite“ saates lühemat sõna *laineahi*.
24. Kas tootel on *kriipskood*, *joonkood*, *ribakood*, *triipkood* või *vöotkood*? – ÕS soovitab *vöotkoodi*.
25. Kas riie on *vett hülgav* või *vett hülgiv*? – Soome *vettähylkivä* on eesti keeles *märgumatu* = *hüdrofoobne* = *vett tõrjuv*.
26. Soovime muud võimalust *metsakülastaja* asemele. Niisugused nagu *metsaline* (isegi täiendiga *mõistlik metsaline*), *metslane* ja *metsainimene* ei sobi kõrvaltähenduste tõttu. – Õelge *metsas käija* või *metsas viibija*.
27. Kas *sademevesi*, *sadevesi* või *sajuvesi*? – Sademetest, sajust kogunev vesi on kas *sademevesi* või *sajuvesi*.
28. Kas jopetaskul on *takjakinnis* või *takjariba*? – Mõlemad on võimalikud. *Takjakinnis* on tehtud *takjaribast*.
29. Kas haigus on *fataalne* või *letaalne*? – Surmaga lõppev haigus on *letaalne*. Sõna *fataalne* tähendab 'saatuslik, paratamatu'.
30. Kas kapil on *mõõtmed* või *mõõdud*? – Sõna *mõõtmed* käib oskuskeeles, argikeeles on *mõõdud*.
31. Kas ülesanne on lahendatud *õieti* või *õigesti*? – Veatult tehtud ülesanne on lahendatud *õigesti* (vastand *valesti*). Sõna *õieti* tähendab 'õigupoolest'.
32. Kas juukseid *sirgendatakse* või *sirgestatakse*? – Mõlemat võib teha: *sirgendama* tähendab 'sirgemaks tegema', *sirgestama* on 'sirgeks tegema'.

33. Kas *õhatud* või *õhitud pomm*? – Vorm *õhatud* tuleb verbist *õhkama*. Sõnaühendi *õhku laskma* sünonüüm on *õhkima*, seega *õhitud pomm*. „Õhitud riisi“ ja „õhitud maisi“ asemel on *paisriis* ja *paismais*.
34. Mis vahe on sõnadel *hävima* ja *hävinema*? – Tegusõna *hävinema* tähendab 'järg-järgult hävima', nt *saak võib pika põua tõttu hävineda*.

Oma Keel 2011, nr 1